

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Görsel Malzemenin Dilin Yeniden Canlandırılması Bağlamında Anımsatıcı Olarak Kullanılması: Notlar ve Örnekler*

Birsel Karakoç, Enver Karakoç

çev. Serkan Cihan[†]

Öz

Bu makale, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan dillerin yeniden canlandırılması çabaları çerçevesinde görsel malzemenin eğitim amaçlı ne şekilde kullanılabilceği üzerine bir örnek sunmaktadır. Etkileşimli öğrenmede görsellerin rolünü ortaya koyarken Rusya'nın Kuzey Kafkasya bölgesinde konuşulan ve konuşur sayısı yönünden bakıldığında küçük ölçekli Türk dillerinden biri sayılan Nogayca örneğinden hareket edilmiştir. Nogayca, Volga ve Kuzey Baltık Denizi bölgelerinde konuşulan Mişer Tatarcasına yakın bir dildir. Günümüzde, çocukların ve gençlerin, çoğunlukla, toplumsal kullanım açısından baskın dil konumunda olan Rusçayı tercih etmeleri sonucu Nogaycanın kullanım oranı hızlı bir şekilde azalmaktadır. Ayrıca yine ekonomik kaygılarla büyük şehirlere doğru yaşanan göçlerle birlikte çocukların Nogaycayı aktif bir şekilde kullanacakları toplumsal alanların gittikçe daralması dilin nesilden nesile aktarımını zorlaştırmaktadır. Diğer yandan ise yetişkinlerin önemli bir kısmının ve yaşlı neslin neredeyse tamamının Nogaycayı tercih ediyor olması, çocukların bizzat kullanmasalar da bir ölçüde aile içi iletişimi sağlayan bu dili en azından anlamalarında hâlâ önemli bir motivasyon unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Makalemizde, görsel malzemenin, Nogaycayı etkin olarak kullanmayan ikidilli çocukların, var olduğunu düşündüğümüz edilgen dilsel belleklerini harekete geçirme amacıyla kullanılabilceği düşüncesinden hareket ediyoruz. Bu bağlamda, bu tür malzemenin, özellikle, toplumsal hayatı, kültürel unsurları ve yaşlı nesli gerçekçi olarak yansıtan fotoğrafların, duygusal ilgiyi tetiklemek suretiyle çocuklarda, miras dili olan Nogaycanın tercihen ya da alternatifsiz kullanıldığı durumlarla

*Bu makale Karakoç, B. & Karakoç, E. (2021). 'Visual Images As Mnemonic Devices In The Context Of Language Revitalisation: Some Notes With Sample Illustrations Tehlikedeki Diller Dergisi, 11(19), 407-417. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdd/issue/64230/943985> künyeli çalışmanın çevirisidir. Makalenin yayınlanması için yazarı ve değerli hocam Birsel Karakoç'tan izin alınmıştır.

[†] Dr. Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/Türkiye, serkancihan@karatekin.edu.tr

ilgili belleği ortaya çıkaracağını var sayıyoruz. Yaklaşımımız, dilin belgelenmesi amacıyla gerçekleştirdiğimiz saha araştırmalarında derlediğimiz fotoğraflar ile eğitim ve dilbilim alanlarında uygulanan yöntemleri bir araya getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Nogayca, dil öğretilmi, görsel malzeme, anımsatıcılar, dilin yeniden canlandırılması*

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

CANKIRI KARATEKIN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

Visual Images As Mnemonic Devices In The Context Of Language Revitalisation: Some Notes With Sample Illustrations

Birsel Karakoç, Enver Karakoç

Transl. Serkan Cihan †

Abstract

This article gives an example of how visual data can be used as an educational aid in the context of language revitalisation. Here the language for presenting the use of visual data in interactive learning is Noghay, a small Kipchak Turkic language spoken in the Northern Caucasus. Noghay is relatively close to Mishar Tatar, a variant of Tatar spoken in the Volga region and in the Tatar diaspora of the Northern Baltic Sea region. Today the use of Noghay is rapidly decreasing, as a growing number of children and young people prefer to speak Russian, which is the socially dominant language. The transmission of the language from one generation to another is also endangered by migration to cities and resulting bilingual situations, where children are not forced to actively speak Noghay. Elderly persons however still prefer Noghay to Russian, and children could be motivated by contact with the older generation to activate their knowledge of the family language. The purpose of using visual data in reawakening a language is to trigger linguistic memories of the community's heritage language in young bilingual children, which they do not use actively or in their everyday life. We assume that visual data, especially photos depicting realistic situations from their community life, are well suited to stimulate emotional attention and elicit memories of situations in which the heritage language is preferably used. Our approach combines materials gathered during field research and from language and cultural documentation with methods mainly drawn from pedagogy and linguistics.

Keywords: *Noghay, language teaching, visual images, mnemonic devices, language revitalisation*

† Research Assistant, Çankırı Karatekin University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Çankırı/Turkey, serkancihan@karatekin.edu.tr

Giriş

Bu makale, görsel verilerin bir eğitim yardımı olarak dil canlandırma çabalarına nasıl entegre edilebileceğine dair bir örnek vermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda görsel verilerin kullanılmasının amacı, topluluğun mirası olan iki dilli genç çocukların aktif olarak kullanmadıkları dilsel hafızalarını tetiklemektir. Bu makalede örneği göstermek için kullanılan görsel veriler, Kuzey Kafkasya'daki Nogay toplulukları arasında gerçekleştirilen saha araştırma gezileri sırasında toplanmıştır. Ancak örnekleri sunmadan önce, bazı ön bilgileri kısaca ele alacağız.

Dil Dokümantasyonu ve Dili Canlandırma

Dili belgeleme ve dilin yeniden canlandırılması, dilbilimin birbiriyle yakından ilişkili alt disiplinlerdir ancak aynı zamanda temel motivasyonları açısından da oldukça farklıdır. Dil belgeleme alanındaki araştırmalar, genellikle daha az çalışılan veya tehlike altındaki diller hakkında bilgi edinmeye yönelik bilimsel ilgiyle motive edilirken dilin yeniden canlandırılması, temelde dil çeşitliliğinin korunması gibi pratik bir amaca sahiptir.

Dil belgeleri, sonraki dilsel açıklamalar için bir temel olarak hizmet etmek üzere dil verilerinin toplanması ve transkripsiyonu ile ilgilenir. Öncelikle verileri arşivlemeye ve sistematik olarak hazırlamaya çalışır ve neticede dil yapılarının ve sözlüklerin eksiksiz kayıtlarının hazırlanmasına öncülük edebilir. Böylece, bir dokümantasyon projesi kapsamındaki çalışma, eğitilmiş dilbilimciler tarafından akademik bir izleyici kitlesi için gerçekleştirilir. Dilsel araştırma ve belgeleme faaliyetlerinden ideal olarak yararlanacak olan canlandırma çalışması, bununla birlikte, öncelikle toplulukların bir görevidir (belgeleme ve yeniden canlandırma çalışması arasındaki kapsamlı ilişkiler hakkındaki tartışmalar için bk. Himmelman, 2006; Penfield ve Tucker, 2011; Austin ve Sallabank, 2018).

Dilin yeniden uyanışının karmaşık ve sürekli değişen süreci, birden çok adımı ve çeşitli etkinlikleri içerir. Tehlike altındaki dillerden olan bir dil konuşurunun sayısını artırma özel amacını taşıyan bu faaliyetler, yöntemlerin, tasarımların ve materyallerin yaratılmasının yeniden düşünülmesini gerektirir. Bu anlamda, endişelerden biri 'dili kayb olduğu alanlara yeniden sokma ve dil için yeni alanlar talep etme' ihtiyacıyla ilgilidir (Sapién & Hirata-Edds 2019: 561-562).

Bilimsel belgelemenin çıktıları, dilin yeniden canlandırılmasıyla ilgili eğitimsel ve toplumsal amaçlar için kullanılabilir, böylece bu çıktıları, konuşma topluluğu üyelerinin kullanımına sunar. Sonuçları bu şekilde kullanmak için bir gereklilik, tüm dokümantasyon sürecinin yeniden canlandırma hedefi göz önünde bulundurularak bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Sapién and Hirata-Edds (2019) mevcut

belgesel verileri, öğretme ve öğrenme kaynak ve etkinliklerinin geliştirilmesine dahil etmek için çok çeşitli olasılıkları tartışır. Tehlike altındaki dilde etkileşimi teşvik etmede özellikle alan notlarının, akademik açıklamaların, referans gramerlerinin ve metinlerin rolünden bahsederler. Nathan ve Fang (2009), diğer şeylerin yanı sıra sosyal ve kültürel etkinliklerde çalınan şarkılardan ve selamlaşma ve akrabalık gibi potansiyel öğrenme alanlarından bahsederek, dil pedagojisi için üst verinin uygunluğunu vurgulamaktadırlar.

Bu makale, belgeleme ve yeniden canlandırma ile ilgili teorik ve genel metodolojik konular hakkında tartışmayı derinleştirmeyi amaçlamamaktadır. Ondan ziyade, somut bir örnek sunmayı ve çeşitli günlük yaşam bağlarında toplanan görsel materyallerin genç konuşmacıların dil becerilerini geliştirmek için nasıl kullanılabilirliğini göstermeyi hedeflemektedir.

Dil Eğitiminde Görsel Materyaller

Dil öğretiminde görsel materyallerin kullanılması, hem anadili hem de yabancı dil öğrenme durumlarında tüm öğretim düzeylerinde uygulanan önemli bir yöntemdir.⁴ A1 temel düzeyi, insanların genellikle güçlü bir görsel yönelime sahip oldukları ve sunulan olayları veya materyalleri görsel olarak hatırlamada çok iyi oldukları seviyedir. Bu nedenle görsel verilerin duygusal dikkati harekete geçirmek ve miras dilin tercih edilen dil ya da tercih edilen durumların anılarını ortaya çıkarmak için çok uygun olduğunu varsayabiliriz. Ayrıca bu veriler, işlevsel bir dilin gelişimini teşvik etmek için zengin bir kaynak ve çocukların dil performansını daha yüksek bir seviyeye çıkarmak için etkili anımsatıcı araçlar olarak düşünülebilir (örneğin bk. Brown, 2004).

Görsel veriler, hikaye kitaplarındaki çizimleri, hikaye anlatan karikatürleri, fotoğrafları ve videoları içerebilir. İlk fikir, gerçek hayattaki durumları betimleyen fotoğrafların, özellikle çocukların anılarını canlandırmak için yararlı olabileceğidir. Ancak fotoğrafları bu amaçla kullanmak için, belirli gereksinimlerin karşılanması gerekir. Bu makalede, miras dilin aktif konuşuru olmayan, ancak dilin yetişkinler tarafından belirli durumlarda nasıl kullanıldığını bilen çocuklar arasında dil belleğini ortaya çıkarmak ve etkinleştirmek için fotoğrafları kullanmanın olası bir yolunu gösteriyoruz.

Kuzey Kafkasya'da Nogay

Projemizi sunarken kullandığımız dil, Kuzey Kafkasya'da yaklaşık 103.000 kişi tarafından konuşulan bir Kıpçak Türkçesi olan Nogaycadır. Bu çok ırk

⁴ Dil öğrenimi ve gelişimini destekleyen farklı yaratıcı etkinliklerin tartışması için bk. Stahlberg, 2020.

ve dilli bölge, Rusya Federasyonu'nun güneybatı kesiminde yer almaktadır. Nogayca, esasen Volga bölgesinde ve Kuzey Baltık Denizi bölgesinin Tatar diasporasında konuşulan Mishar Tatarcasına nispeten yakındır.

Kuzey Kafkasya'da Nogay toplulukları, farklı özerk cumhuriyetler arasında dağılmıştır. Çeşitli idari bölgelerde, farklı Türk ve Kafkas halklarının komşuları olarak yaşarlar. Bölgede konuşulan tüm diller, bir lingua franca rolüne hizmet eden Rusça tarafından güçlü bir şekilde baskılanmıştır. Nogaylar arasında ekonomik baskı nedeniyle geleneksel yerleşim yerlerinden büyük şehirlere ve iş imkanlarının daha fazla olduğu bölgelere göç etme eğilimi artmaktadır. Tüm bu faktörler, idari ve coğrafi bölünmeler, çok dilli ortamlar, Rus hakimiyeti ve göç, dilin devamı için beklentileri olumsuz etkilemektedir (Karakoç, baskıda). Dilin aktarımı bozulduğunda ve genç nesil artık dili aktif olarak kullanmadığında, dilin tehlikeye girmesinden yok olmaya giden sürecin durdurulması zordur. Bu nedenle dil koruma önlemleri gerekli hale gelir.

Politik, ekonomik ve dilsel bağımlılık nedeniyle genç nesil, çeşitli durumlarda hatta bazen günlük olarak, çevrelerinde hâlâ topluluk diline maruz kalsalar da, ağırlıklı olarak Rusça kullanma eğilimindedir. 2019 yılında bir saha gezisinde yaptığımız gözlemlere göre, Nogaycanın çocuklar arasında aktif kullanımı 1997 yılında yaptığımız gözlemlerimize göre hızla azalmaktadır. Dünyanın birçok yerinde yapılan araştırmalardan elde edilen veriler, çocukların sosyal olarak en iyi yeterlilik sağlayan baskın dili birkaç nedenden dolayı konuşmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, konuşurların çoğunluğunun iki dilli olduğu bir toplulukta, çocuklar yerel dili aktif olarak kullanmaya zorlanamaz. Toplumsal olarak baskın dil Rusça yanıt vermek, onlar için genellikle daha kolay bir stratejidir. Eski nesil, Nogayca'yı ana dilleri olarak kullanmayı tercih ettiğinden, çocuklar özellikle aile ortamında dili anlamak ve öğrenmek için hâlâ motive durumdadırlar. Bu nedenle birçok Nogay çocuğunun kendi kültürleri ve dilleri hakkında pasif bir bilgi taşıdığı düşünülebilir.

Anıları Ortaya Çıkarmak İçin Fotoğrafları Kullanma

Burada önerdiğimiz yöntem, Nogay dilini aktif olarak konuşmayan çocukları, örneğin yetişkinlerin nasıl etkileşimde bulunduğunu taklit etmeleri beklenen durumlara sokar. Fotoğrafların yardımıyla muhatap, çocukları yetişkinlerin hikayeler anlattığı veya birbirleriyle iletişim kurduğu belirli durumları hayal etmeye teşvik eder. Böyle bir durum, çocukların büyüklerinin tercih ettiği dil olan Nogayca'yı kullanmalarını doğal kılmaktadır. Bu durum, çocukları bir resimde betimlenen durumda yetişkin akrabalarının kullandıklarını duydukları kelimeleri, cümleleri ve belirli ifadeleri hatırlamaya motive eder. Başka bir deyişle, yetişkinleri veya Nogayca kullanımının iletişimin normal bir parçası olduğu belirli sosyal durumları gösteren fotoğraflar, anlamlı duygusal bağlantıları teşvik edebilir.

Sonuç olarak bu yöntem, Nogay çocuklarının dil hafızalarının ortaya çıkarılmasına ve temel iletişim becerilerinin gelişimine katkıda bulunabilir.

Bu şekilde iletişimsel bir adım atmak, çocukları başka durumlarda da aile dillerini kullanmaya motive edebilir. Şunu belirtmek gerekir ki, bu yöntemin amacı çocuklardan resimler hakkında yorum yapmalarını istemek değil - bu yöntem, pedagojik veya bilimsel amaçlarla yaygın olarak kullanılan köklü bir uygulama - daha ziyade çocukları, yaşlı konuşmacıların rolüne yerleştirmek ve verilen durumlarda bu tam teşekküllü konuşmacıların ne söyleyeceğini yeniden üretmelerini istemektir.

Bu yöntemi göstermek için kullandığımız fotoğraflar, Nogaylar arasında yaptığımız alan araştırmasında toplanmıştır. Araştırmamız, o zaman ağırlıklı olarak dilsel amaçlarla dil verileri toplamaya odaklanmış olsa da, dilin önemli bir rol oynadığı günlük yaşamın çeşitli kültürel yönlerini betimleyen ek görsel materyaller de toplandı. Bu fotoğraflar, doğal olarak en azından eski nesil tarafından Nogaycanın tercihen kullanıldığı tipik durumları tasvir ediyor. Bu nedenle fotoğraflar, çocuklar tarafından hatırlanan belirli kelime öğelerinin veya kelime öbeklerinin kullanımını tetiklemek için de uygundur.

Örnek Fotoğraflar

Seçilen örnek fotoğraflar⁵, Nogay dilini aktif olarak konuşmayan, ancak pasif bilgiye sahip olan ve konuşmaları çok iyi anlayan veya hatırlayabilen ilkokul ve ortaokul çocukları ile çalışmak içindir. Mevcut yöntemin amacı, çocukların resimlerin çeşitli yönleri hakkında konuşmalarını sağlamak değil, daha ziyade yetişkin konuşurların rolünü üstlenmelerini sağlamaktır. Bu durum, onları miras dilini konuşma konusunda ilk adımı atmaya teşvik eder ve kendi dil becerilerine olan güvenlerini ve dili kullanma motivasyonlarını artırır. Çocuk ileri düzeyde bir konuşmacıysa, aşağıdaki kısa açıklamalarda öngörülenden daha karmaşık bir kelime dağarcığı kullanabiliyorsa, muhatap kapsamlı sorular sorarak ve çocuğa daha ayrıntılı cevap verme olanağı vererek bir konuşma geliştirebilir.

⁵ Bu makaledeki bütün fotoğraflar @Enver Karakoç, 2021.

1. Fotoğraf:

Bu fotoğrafta bazı yaşlı topluluk üyeleri görülüyor. Ortadaki yaşlı kadın, harika halk hikayeleri, peri masalları, ninniler, tekerlemeler vb. anlatabilir. Böyle bir fotoğraf, çocukların büyükanne ve büyükbabalarının veya diğer yaşlı aile üyelerinin anılarını canlandırmak için kullanılabilir. Muhatap, örneğin çocuklardan fotoğraftaki kişilerin isimlerini ('bir büyükanne', 'bir büyükbaba' vb.) ve kendi anneannelerinin çocukları ne olarak adlandıracağını (temel nezaket ilişkileri) ve anneannelerinin ('canım', 'sevdiğim' vb.) gibi özel hitap şekillerini kullanıp kullanmayacağını söylemelerini ister.

2. Fotoğraf:

Nogaylı ev sahiplerini misafirlerini karşılarken gösteren fotoğraf, 'misafir' konusunda temel kelime öbeklerini ortaya çıkarmak için kullanılabilir. Muhatap, çocuklara örneğin büyükanne ve büyükbabalarının misafirleri karşılamak için ne diyeceğini, misafirlerine nasıl hitap edeceklerini ve veda ederken kendilerini nasıl ifade edeceklerini sorar. Çocuklar bu basit ifadelerden daha fazlasını kullanabilirlerse, muhatap

konukseverlik ve büyükanne ile büyükbabaların misafirlerini genellikle nasıl karşılayacağını anlatan sözcüklerle devam edebilir.

3. Fotoğraf:

Bu fotoğraf, bir köyde bulunan ortak hayvanları göstermektedir. Bir hayvanı işaret eden muhatap, çocuklara şunu sorabilir: ‘Büyükanne bu hayvana ne diyor?’ ve ‘Büyükanne tavuğu nasıl çağırır?’. Çocuklar bundan daha fazlasını söylemek isterse, muhatap, büyükanne ve büyükbabalarının bahçelerinde hayvan buldurup buldurmadıklarını ve onlara ne ad vereceklerini sorarak devam edebilir.

4. Fotoğraf:

Fotoğraf, geleneksel bir şarkı çalan yaşlı bir Nogaylı ozanı gösteriyor. Muhatap, diğerlerinin yanı sıra çocuklara, büyükanne ve büyükbabalarının ozan çalgısını, duvardaki süslemeyi ve ozanın oturduğu odadaki özel yeri nasıl adlandırdıklarını sorar.

5. Fotoğraf:

Bu fotoğraf, dini bir ziyafeti kutlayan büyük bir Nogay toplantısını gösteriyor. Çocuklara ziyafetin ne olduğu, anneannelerinin bu ziyafet için hazırlayacağı özel yemeğe ne ad vereceği ve misafir ziyafetini ‘kutlamak’ için hangi ifadeleri kullanabileceği sorulur.

6. Fotoğraf:

Fotoğrafta komşularıyla birlikte bir belgenin sayfasına bakan yaşlı bir adam görülüyor. Bu, çocukların hayal gücünü ateşlemek ve bir hikaye oluşturmak için isimleri ve fiilleri kullanmalarını sağlamak, ‘o bakıyor...’, ‘adam okuyor...’ vb. türünden basit cümleler kurmak için kullanılabilir. Burada muhatap, çocuklara dedelerinin arkadaşlarına veya komşularına ne dediğini ve genellikle ne okuduklarını sorabilir.

7. Fotoğraf:

Bu fotoğraf, çarşıda meyve satan Nogaylı bir kadını gösteriyor. Çocukların pazarlarda genellikle duydukları kelimeleri hatırlamalarını sağlayacak olası sorular şunlar olabilir: ‘Meyve satarken ne diyor?’ veya ‘Meyveyi alan kadın ne diyor?’.

8. Fotoğraf:

Fotoğrafta bir grup Nogaylı öğrenci ağaç diyor ve okul bahçesini temizliyor. Geziyi organize eden öğretmen, öğrencilere ne yapmaları gerektiği konusunda talimat verir. Muhatap, örneğin çocuktan öğretmenin Nogaycada ne dediğini tahmin etmesini ister.

9. Fotoğraf:

Bu fotoğraf, geleneksel aşık oyununu oynayan çocukları gösteriyor. Muhatap, çocuğa bu oyunun ne olduğunu ve oyun sırasında daha büyük çocukların birbirlerine ne ad vereceklerini sorar.

Sonuç

Anıları ve deneyimleri ortaya çıkarma yöntemi, çocukları dili konuşmaya teşvik etmenin ilk adımı olarak pasif dil bilgisini harekete geçirmeyi amaçlar. Çocuklar, bildikleri ve deneyimledikleri resim ve durumlar aracılığıyla yetişkin ve yaşlı aile bireylerinin rolüne büründükleri için, duydukları ancak kendilerinin kullanmaları gerekmeyen sözcük ve ifadeleri hatırlayabilirler. Çocuklar, güvendikleri kişilerle güvenli bir ortamda bu ifade ve kelimeleri rahatlıkla kullanabileceklerini öğrendikten sonra, kendilerini büyüklerinin dilinde ifade etme ilgileri ve motivasyonları artabilir.

Fikrimizin bu özlü sunumu, topluluk yaşamının otantik ve doğal manzaralarını tasvir eden fotoğrafların, dil canlandırma faaliyetleri bağlamına nasıl entegre edilebileceğinin kapsamlı bir açıklaması değildir. Ancak burada sunduğumuz fikirlerin ve örneklerin daha da etkin bir şekilde kullanılabilirliğini umuyoruz.

Teşekkür

Bu makaleyi yazmak için bizi teşvik eden ve değerli önerilerde bulunan Éva Á. Csátó ve Sabira Stahlberg'e teşekkür etmek isteriz. Anımsatıcı araçlar olarak görsel imgeler hakkındaki fikrimiz, kökenlerini çok minnettar olduğumuz Éva Á. Csátó ile yaptığımız tartışmalara kadar gidiyor. Ayrıca görüş ve yorumları için gözden geçirenlere ve düzeltmeleri için Everett Thiele'ye teşekkür etmek istiyoruz.

Kaynakça

- Austin, P. & Sallabank, J. (2018). Language documentation and language revitalization: Some methodological considerations. Hinton, Leanne; Huss, Leena; Roche, Gerald (eds), *The Routledge Handbook of Language Revitalization*. Abingdon: Routledge. p.207-215.
- Brown, H. D. (2019). *Language assessment: principles and classroom practices*. White Plains, NY: Pearson Education (Third edition).
- Himmelman, N. P. (2006). Language documentation: What is it and what is it good for? Gippert, J.; Himmelman, N.P.; Mosel, U. (eds), *Essentials of Language Documentation*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. p.1-30.
- Karakoç, B. (forthcoming). "Noghay". Johanson, Lars & Csató, Éva Á. (eds), *The Turkic languages*. London & New York: Routledge. (Second revised edition).
- Nathan, D. & Fang, M. (2009). "Language documentation and pedagogy for endangered languages: a mutual revitalisation". Austin, Peter K. (ed.), *Language Documentation and Description*. Vol. 6. London: SOAS. p.132-160.
- Penfield, S. D. & Tucker, B. V. (2011). From documenting to revitalizing an endangered language: where do applied linguists fit? *Language and Education*, 25(4), p.291-305.
- Sapién, R.-M. & Hirata-Edds, T. (2019). "Using existing documentation for teaching and learning endangered languages". *Language and Education*, 33(6), p.560-576.
- Stahlberg, S. (2020). *Multicoloured language*. Helsingfors/Helsinki: Bopkil.

Här çäçäkneñ üz ise,

här halıknıñ üz töse.

Her çiçeğin kendine has kokusu vardır,

Tüm insanların kendi renkleri vardır.

Tatar mäkale / atasözü